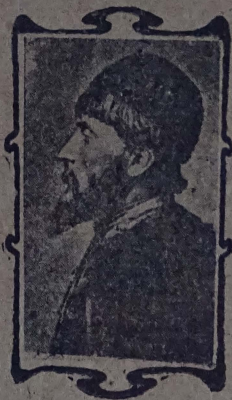

353
2

ვინა ვინა
აქა
ქეთქეთი

85
კ.

ვ ა ჟ ა ფ შ ა კ ე ლ ა
ა ლ უ ლ ა ჰ ი თ ი ლ უ ს რ ი
პ რ ე მ ა

ქ. ვ ა რ თ ი
ელეფანტ-მბუქდავი სტამბა „ქართლი“
1916

899.962.1-1

~~70684~~
~~30~~

გ ა ჟ ა ფ შ ა ვ ე ლ ა

ა ლ უ ლ ა ქ ე თ ი ა ლ ე უ რ ი

პ რ ე მ ი ა

Handwritten signature or initials

წიგნების განყოფილება

დ. გ ლ რ ი

ულუძვრთ-მბეჭდვითი სტამბა „ქართლი“

1916

პაჟა ფჟაველა

(ლუკა რაზიკაშვილი)

დაიბადა 1861 წელს ფშავეში ს. ჩარგალს. მამა ვაჟასი პავლე შვილის შვილი იყო თავის ვაჟკაცობით და ჭკუით გათქმული იმედა რაზიკაშვილისა, რომელიც თურმე მეფე ერკლეს ეტყოდა ხოლმე: „ორი შენ მიბძანე, ბატონო, მაგრამ მესამე კი ჩემიც გაიგონეო!“ ლეკების მღევარი რომ გავიდოდა, იმედას თეთრი ცხენი, როგორც ღრუბლებში მთვარე, უღრიან ტყეში მიმავალ გზაზედ, ხან გამოჩნდებოდა და ხან მიიმალებოდაო“, ამბობს გარდმოცემა.

მშრალ განურებულ ქვაზედაც კი შაატყობდა, საით იყო წასული კვალიო.

დედაც პავლესი - ქალი არა ნაკლებ გათქმული სარანაული დოჯურისა. მამა პავლესი გივი არა ნაკლებ ამაყობდა თავის ჩამოძვლებით. გოგოჭურების თემი, რომელსაც რაზიკაანი ეკუთვნიან, უწინდელ დროში ტონის მიმცემი იყო მთელი ფშავეისა.

ბევრს არას ეჭაშნიკა ამაყს გივს, როცა გაიგო, რომ იმისმა უკვე ცოლიანმა მეორე შვილმა პავლემ გუთანზედ რალაცა ქალღმერთის კითხვა იწყო. (უფროსი ძმა პავლესი ბოიგარი მემცხვარე იყო). ბოლოს ისე გაუტება პავლეს წიგნის კითხვა, რომ ცოლშვილი (იხ დროს პავლეს უკვე უფროსი შვილი გიორგი ჰყავდა). სულ დაავიწყდა. მამამ ბევრი უშალა: თემსა და რჯულს ნუ ჰღალატობ, გარუსებას თავდაანებო (რუსული ერთი სიტყვაც არ იცოდა. პავლემ, როცა მღვდლად ეკურთხა). საქმე იქამდე მივიდა, რომ მამას მოკვლაც უნდოდა პავლესი, თოფით სდევდა მოსაკლავად შვილსა, მაგრამ პავლე გადარჩა ხიფათს, დაანება სახლს, კარს, ცოლშვილს თავი და გაიქცა მონასტერში, სადაც ერთ წელიწადზე ისე მოემზადა, რომ მედავითნედ დანიშნეს ფშავეში ერთერთ მღვდელში. შეუდრეკელი ენერგიის კაცი იყო, დიდი ჭკვიანი, უნაზღერო გავლენის მექონე ფშავე

ხეცურეთში, სადაც კაცის კვლიდან დაწყებული უბრალო დავამდე, პავლე იყო იმათი საბოლოო მოსამართლე.

ღრმად უყვარდა საქართველო და ყოველივე ქართული, რაც ქართულ ენაზედ წიგნი, ან გაზეთი გამოხსულა, ყველა შეძენილი და წაკითხული ჰქონდა. რომ დაისვენებდა, სამკალშიიქმნიდა, თუ სათიბში (უკვე მღვდელი) ზგაზეთი ჯიბეში ედო, ამოიღებდა და იწყებდა კითხვას. ეს სიყვარული საქართველოსი იმან უმეტნაკლებოდ გადასცა თავის შვილებსაც. ვაჟა მესამე შვილი იყო პავლესი, პირველი გიორგი, მეორე ქალი მართა და მესამე ლუკა, შემოახე ბაჩანა, მეხუთე თედო და მეექვსე სანდრო. ვაჟას დედა გაბილოურების თემისა იყო, დიდი მზნე, გულკეთილი უსაზღვროდ, დიდად ნიჭიერი მოლექსე, ფშავში გათქმული მოლექსე პარასკევა ამისი ბიძა იყო. თუ მამას ყველა ქართული წიგნი ჰქონდა წაკითხული, *) ვაჟა გვარზედ იყო წასული, ძალიანა ჰგავდა უფროს ბიძა ბოგარას და მამასაც ძალიან უყვარდა. ლუკა ნამდვილი მთის შვილი იყო. უდარდელი, მოჭიდავე, საუკეთესო მსროლელი, მონადირე, პრაქტიკულ ცხოვრებისთვის სრულიად გამოუსადეგარი.

სწავლობდა ჯერ თელავის სასულიერო სასწავლებელში, იქედან გადავიდა საოსტატო ინსტიტუტთან არსებულ საქალაქო სასწავლებელში

გათავა და, რადგანაც სახსარი არა ჰქონდა სწავლის გაგრძობისა, გორში ახლად გახსნილ საოსტატო სემინარიაში შევიდა, სადაცპანსიონში სახელმწიფო ხარჯით იზრდებოდა. აქ კარგ ამბხანაგებში მოხვდა, მასწავლებელი და დირექტორიც კარგები შეხვდენ და ლუკას ნიჭს ფართო ასპერაზი მიეცა განვითარებისთვის. სემინარია გაათავა 1885 წ. და იმავე წელს დაინიშნა მასწავლებლად ტოლათ სოფელში (ერწოში) და არა თავის სოფელში როგორც სწერენ. ჩარგალში მაშინ სკოლა უკვე დაკეტილი იყო. აქ დაჰყო მასწავლებლად ერთი წელიწადი, მაგრამ ერთი სხსულიერო პირის დაბეზღე-

*) სამაგიეროდ დედამ სულ იცოდა ფშაველების ზეპირ-გარდმოცემანი-ლექსები, სღაპრები და საშინელიდევებისა და მოჯალაბეთ ამბები.

ბით „ნიგილისტიაო“ დათხოვნილ იქმნა მასწავლებლობიდან. ამის შემდეგ გაემგზავრა პეტროგრადს, სადაც ლექციებს ისმენდა, მაგრამ უსახსვრობის გამო იქიდანაც უნდა დაბრუნებულიყო ერთი წლის შემდეგ. მერე იყო შინა მასწავლებლად ამილახვრიანთ ოჯახში და ასწავლიდა გიორგი ამილახვარს, აქ დასწერა თავისი „მოხუცის ნაამბობი“. აქვე შეირთო ცოლი. გაანება თავი კერძო ოჯახს და ქ. შ. წ. კ. საზოგადოების თონეთის სკოლაში წავიდა მასწავლებლად, მაგრამ მთის არწივი კველგან ტყვედა გრძნობდა თავსა და აქაც გაანება თავი. მას აქეთ დასახლდა ფშავში და უკვე დაწერილ შვილებული, ეწეოდა ცხოვრების მწარე ზღვას. თვითონ ეჭირა გუთანი, ხნავდა, მკიდა, სთიბავდა, იშუაობდა ყველა სამუშაოს, როგორც სხვა ფშაველები, სცხოვრობდა უბრალო ქვის ნოტიო სახლში, ნახევარზედ მშიერი და ტიტველი, ბევრჯელ ქერის პურიც კი ენატრებოდა. ფშავში მოსავალი ძალიან იშვიათად იცის: თუ წვიმიანი წელიწადია, სულ აბალახდება და ღვარძლად იქცევა, და თუ გვალვიანი დაიგვალება და ხმება. აქ ამ ენით გამოუთქმელ გაჭირვებაში ჰქმნიდა თავის უკვდავ პოემებს და იმათში აღებული ფულით ცოტათი ითქვამდა სულსა. სიღარიბემ და გაჭირვებამ ვერ გაუტეხა შეუდრეკელი გული, ვერ დააკიკნა იმისი დიდებული სული, მაგრამ იმისი რკინის ჯანი კი თანდათანობით დალია და 54 წლის ჯან-ღონით სავსე ვაჟაკი უდროვოდ ჩაიყვანა სამარეში.

უკვდავი იყოს შენს სათაყვანო საქართველოსთან შენი სახელიც ჩვენო სიამაყევე, ვაჟავ!

აღუდა ქეთელაური

(ხევსურების ცხოვრებიდან)

I

მაცნე მოვიდა შატილსა:—
— ქისტებმა მოგვეცეს ზიანი,
ლაგვიწიოკეს მწყემსები,
ავნია, ავი ზნიანნი.
აღუდა ქეთელაური ✓
კაცია დავლათიანი,
საფიხენოს *) თავში დაჯდების,
სიტყვა მაუდის გზიანი;
ბევრს ქისტს მიაჭრა მარჯვენა,—
სცადა ფრანგული ფხიანი.
ცუდას რად უნდა მტერობა,
კარგია მუდამ მტრიანი! /
ქისტებს წაუსხამ ცხენები,
აღუდაისიც ფთიანი.
გუმან **) აქვ, გადაავლიონ
არხოტის ***) თავი მთიანი,

*) ადგილი შესაკრებელი ხალხისა.

**) აზრად აქვთ (ეჭვი).

***) სოფ. ხევსურეთში.

გააბერტყინონ ნათლია
ქუჩი მთებისა ცვრიანი.
ეს რო ალუამ გაიგო, — *კეყუქაე*
თოფს დაუპირა ტალიო;
აისხა იარაღები,
გააფხავიდის ხმალიო;
გაუშინჯიდის ვადანი,
ხმალს არ მაუცვდეს ტარიო.
ცისკრის ხანია, მტერს მისდევს
კლდის შავარდენი ჩქარიო.
გათენებისას კიუხში
შურთხმა *) დარეკა ზარიო,
ძაღლებს კი სძინავ თუოზე,
ჯერ არ გაშლილა ცხვარიო.
მალე შააგდო ალუდამ
ქისტების ნავალს თვალიო.
მარჯვედვე გადაეწია,
თოფმა გაიღო ჩქამიო:
ერტს ქურდ-კანტალას ღიღღველსა
ცუდი დაუდგა წამიო;
გადავარდება ცხენზეით,
ყელ-თავქვე ეკიდებისა;
ნატყვიარი სჭრის ბეჭის თავს,
ზედ ცეცხლი ეკიდებისა;
ამხანაგ-მოკლულ ღიღღველი

*) მთის ინდაური (სტვენა იწყო, ასე იცის
როცა საფრთხეს შენიშნავს.

ჩახმახსა ეზიდებისა.

გამოსტყვრა მუცალის თოფი, —

კლდის პირი დაიშლებოდა,

ნაძოძი ტყვიის ალუდას

კალთაში ჩაეშლებოდა.

— არა გჭირსაა, რჯულ-დაღლო?! —

მუცალი ეუბნებოდა.

ღნუ გგონავ, მჭირდეს, რჯულ-დაღლო,

ყმასა გუდანის ჯვრისასა.

ხმა ალუდაის თოფისა

ჭეხასა ჰგევანდა ცისასა. 2

— არ მოგხვდაუა, რჯულ-დაღლო? —

ისრივ ეძახის იმასა.

— მუცალს არა სჭირს, რჯულ-დაღლო, —

ნამტვრევს მაშლიდა კლდისასა.

— ოჰო, ქუდ გაუხვრეტია,

წვერებსა სტუსავს თმისასა.

— მაღლა დაგიცდ, ბეჩავო,

კენჩხას არა სჭირს *) ძეღისასა.

გამოსტყვრა მუცალის თოფი,

ტყვია ჩქამს იზამს მქისესა,

გაუტეხს ქეთელაურსა

საპირის-წამლეს რქისასა. 3

— არც ახლა გჭირსა, რჯულ-დაღლო! —

ზედაც დაჰვედრებს იმასა.

*) მორტყმული.

3 არა სჭირს, არა, რჯულ-ძაღლო,
ყმასა გულანის ჯვრისასა,
გამმარჯვედ ჯვარი დაჰყვების,
ძალს შაახვეწი ღვთისასა.

გულს არ ჰხედა, ნუ გეგონების,
ამტვრევედა წამლის ქისასა. 3

რაკი სრევაზე მიდგება
ჯავრს არც მე შავკამ მტრისასა.
შატილიონის*) ნასროლი

ქისტს უმტვრევს გულის ფიცარსა.

— არც ახლა გჭირსა, რჯულ ძაღლო!!--,
შამაუჭყვივლებს ქისტასა.

4 გულში მჭირს, გულში, რჯულ-ძაღლო,
ვაჰ ცდასა მუცალისასა!

ძმაც ხო მამიკალ, მეც მამკალ,
რა ვუთხრა მადლსა ღვთისასა? 4

მუცალს არ სწადის სიკვდილი,
ფერს არა ჰკარგავს მგლისასა,
მაჰგლეჯს, დაიფევეს წყლულშია
მწვანეს ბაოახსა მთისასა.

ერთიც ესროლა ალუდას,
ხანს არა ჰკარგავს ცდისასა.

თოფიც ალუდას გადუგდო, 7
ერთს კიდევ ეტყვის სიტყვასა:

*) შატილის მცხოვრები

— ეხლა შენ იყოს, რჯულ-ძაღლო,
ხელს არ ჩავარდეს სხვისასა.
სიტყვა გაუშრა პირზედა,
დაბღღებოთხა მიწასა.
აღუდას თოფი არ უნდა,
ატირდა როგორც ქალიო; }
არ აპყრის იარაღებსა,
არ ეხარბება თვალიო.
თავით დაუდვა ხანჯარი,
ზედ ეკრა სპილოს ძვალიო,
გულზედ ძეგლიგი*) დაადვა,
მკლავზედ ფრანგული ხმალიო.
მარჯვენას არ სჭრის მუცალსა, —
იტყოდა: "ცოდვა არიო;
ვაჟკაცო ჩემგან მოკლულო,
ღმერთმა გაცხონოს მკდარიო.
მკლავზედაც გებას მარჯვენა,
შენზედ ალალი არიო,
შენ ხელ შენს გულზედ დამიწდეს,
ნუმც ხარობს ქავის კარიო,
კარგი გყოლია გამდელი,
ღმერთმ გიდლეგრძელოს გვარიო"!
სიგძივ გაპხურა ნაბადი,
ზედ გადაადვა ფარიო. 5

*) თოფია

II

✓ მზემ აიწია ცაზედა,
ნისლებმ დაწირეს ხევეები;
მისჯარებიან ცის კიდეს
კავკასიონის მღევები.
აშლილან სანადიროდა
ქორებ, ფრინველთა მღევლები;
სოფნი არწივებს მისდევენ,
მუქთად ჭამისთვის მხლებლები.
ჯიხენი მებენენ მყინვარსა,
მანდლი რქათ ადგა ღვთისაო.
ხევი-ხევ შამოყრანტალებს
ყორანი ავის ხმისაო:

) „მამკვდარა ქიხტი მუცალი,
თვალნ უნდა ვსჯამნე ყმისაო,
გულ-ღვიძლი ამოვარიდო,
კალთა დავხურო მხრისაო.“

შატილს ჯერ არ ჩასწდომია
შუქი შუა დღის მზისაო,
არ ჩაუშვებენ ჩამსვლელსა,
ცა ახურია კლდისაო.

ყმა მოიდოდა*) გორი-გორ,

*) მოდიოდა

დაიპატიჟოს სტუმრები,
დაამწკრიოდეს ჯარია.
სისხლში დაიგოს ლოგინი,
გვერდს დაიწვინოს ცოლია.
ბევრი იყოლოს შვილები,
ბევრი ვაჟი და ქალია;
იქვე საფლავი გათხაროს,
იქ დაიმარხოს მკვდარია.
შენ რო სხვა მაჰკლა, შენც მოგკვლენ,
მკვლელს არ შაარჩენს გვარია.

შატილს *) გადმოდგა ბანებზედ
ხევსურთ ქალი და რძალია,
გამეგებნენ ალუდას
ძმა, ძმის წულები სამნია.
ბევრს უნდა ამბის გაგება,
ბევრნი მოვიდნენ სხვანია.
მიულოციან ალუდას:

— სახელიანიმც ხარია**)!

ბებერი ჰკითხავს უშიშა ***)
ალუდას ამბავს ცდისასა.
უამბობს ქეთელაური

*) სოფ. ხევსურს.

***) ხართ!

***) კაცის სახ.

ამბავს ღიღღველის*) მგლისასა:
„აქით წასულმა, უზიშავ,
კვალი შაფაქერ მთისასა,
მოკლედავ გადავეწივე,
ნავალ დავატყვე ქვიშასა.
ორნ იყვნენ, თოფი ვიხმარე,
წვერს ვერ ვუწვდენდი ხმლისასა.

იმ ცხონებულსა მუცალსა
რკინა სდებიყო გულოდა? 1

— რას ამბობ? ქისტის ცხონებდა
არ დაწერილა რჯულადა.

2 მით ვაქებ ვაჟკაცობასა }
არ იყიდება ფულადა. 2 }
სამ მე ვესროლე, სამ— იმან,
მესამით დავასრულია.

მკერდზე ნაკრავმა ტყვიამა
გაუნადოდა**) გულია.

ნატყვიარს ბრძამით იფევდა,
ისრე დალია სულია.

სულს არ აცლიდა ამოსვლას,
კიდევ მიხსენა რჯულია.

ჩვენ ვიტყვიო, კაცნი ჩვენა ვართ,
მარტოთ ჩვენ გვზდიან დედანი;

*) ქისტს

**) დაუნამცეკა.

ჩვენა ვსცხონდებით, ურჯულოთ
კუპრში მივლის ქშენანი.

ამის თქმით ვწარა-მარაობთ,
ლთიშვილთ უკეთეს *) იციან.
ყველანი მართალს ამბობენ
განა, ვინაცა ჰფიცვიან?!

ვერ გავიძეტე მუცალი
მარჯვენის მოსაქრელადა,

გული გამიწყრა, არა ჰქნა,
რაც საქნელია ძნელადა:

„დაე, დააკლდეს სახელსა,

მე გირჩევნივარ მრჩევლადა“³
ხევსურთა ახალ-უხლოები **)

გადაიქციან ტყემლადა,

ავად შაჰხედეს ალუდას,

შაუძრახიან ხმელადა:

„ მოკვდი, სიკვდილი გირჩევნავ,

რა ხარ სიცრუის მოქნელადა;

აიხსენ გველის პირული ***),

ღიაკთ გადუგდე ცხემლადა;

ფარი ქსლის ჩასაბეჭევად,

*) უკეთესად

***) ახალგაზდები

***) ხმალი გველის პირული ხმალი

ხორიმ*) გაუდვან გარადა**);
დამბაჩა გამაადგებისთ
საბრუნლად, თითის ტარადა!!!

გამოქცევიხარ ქისტიშვილს,
გადუქცევიხარ ქალადა.

მაჰკალ, მარჯვენა არ მასქერ,
უკვენ მისდევდი მა რადა?!
ზურგი აქციეს ალუდას,
პირითა ჯავრიანითა;

თავ-თავის სახლებს მიჰმართეს
ქერხოთით***) კარიანათა.

გაწირეს ქეთელაური
გულრითა ნარიანითა****),

სახელსა ალუდაისას
იძახდნენ ბრაღიანითა.

შატის მინდოც მოვიდა
ზერდაგით (რვალიანითა*****),
წელზე ნარტყამის ფრანგულით
მკლავითა ფარიანითა,

*) თოფი (ყირიმიდან შემოტანილი)

**) გარა — ქსელის ჩასაბმელი კეც

***) მალლა სართული

****) ეკლიანითა

*****) ცხენი ჯაჰვ ჩაცმული

თორმეტის ქისტის მამკლავი *)

შუბითა ტარიანითა.

ირემს ჰგავ მინდის წითლაი **)

შუბლითა მთვარიანითა ***)

აღუდას აუგს ეტყოდენ

სიტყვითა შხამიანითა.

იწყინა, შუბლი დაკეცა

ნაოჭით ზარიანითა.

— ნუ იტყვით ვაჟკაცის აუგს ****)

ენითა ქარიანითა.

ადვილად მტერი მოგიკვდესთ,

ადვილ გავიგო მართალი.

ბევრ დაღონება არ გვინდა,

ერთი დღის მეყოს საგძალი,

არ ამერვაა გზა-კვალი

ყოველ მხრივ ვიცი სავალი.

დღესავ მოგივათ მინდია,

მანამ დაბრძანდეს მრავალი.

ქუსლი ჰკრა, წითლა გამაღდა *****),

*) მამკვლელი

***) ცხენი.

****) აუგს ცუდს თეთრი შუბლი ჰქონდა.

****) გაფრინდა.

ნიავე-ქარივით მავალი.

III

დაბნელდა. წყალნი ტირიან, ?
კალთა გვეხურვის ღამისა;
ღროა ვარსკვლავთა ჟიკჟიკის,
მცვრევა ბალახზედ ნამისა,
მკვდართ სულთ საფლავით გამოსვლის.
ღრო მათ სიმღერის წყნარისა.
დეენი გამოვლენ კლდიდამა,
ხევ-ხუვში ეხეტებიან.
ყველამ ივახშმა, და ახლა
საძილედ ემზადებიან.

— პურ მიიართვიო, — ალუდას
და-დედან ეხვეწებებიან.
~ — მე პურ არ მინდა, დედაო,
გული შამეკრა რადამე,
წუხელ ცუდ სიზმრები ვსინჯე,
რიგში *) ვიყოდი სადამე.
წინ გვედვა მიცვალებული,
ხევსურნ ნაწყენი ისხდენა.
\ სალაშქროდ დამზადებულნი,
ზოგნი კარებზე იდგენა.

*) წირვაში

მენაც იქ ვიყავ, ვსტიროდი,
როგორც წესია კაცისა.

გუმანი მქონდა სალაშქროდ,
ხანიც მოვიდა წასვლისა.

ერთ წამს ხელ ვინამ დამტაცა,

ტარი ჩამიდვა ხანჯრისა. —

შავხედავ, მუცალი იყო,

ტანთ ეცვა ჯაჭვი, რვალია,

გულზედ ემჩნევა ნიშანი

მე-დ იმის ბრძოლის წამისა,

ფინა *) ნატყვიარშია

ლევა საფევი ბრძამისა **).

კლდედ იდგა, გაუტეხლადა,

კრემლ არ ჩამოსდის თვალისა.

„მინდა სიკვდილი, არ ვკვდები,

მამკალო, მითხრა ხვეწნითა.

თქვენ დაგრჩეს წყეთი-სოფელი,

მე კი წავიდე ქვეყნითა,

დაძელით, ხევსურთ შვილებო,

ლაშქრობით, ხმლების ქნევითა.

დავჯე, ჯამ ვინამ დამიდვა,

კაცის ხორც იყო წვნიანი,

ესკამდი, მზარავდა თუმცა-ლა

*) ფინცა (ეცო)

***) მცენარეა მთისა

317
ყოფი
ყოფი

15

კაცის ხელ-ფეხი ძვლიანი.
რასა ვსჩადიო, ვსჯავრობდი,
უმგზავსი, შაჩვენებული.

ოც

„კამეო, რამამ მიძახა,

„ნუ ჰხდები გაშტერებული:

გოგ

„კიდევ მიმირთვით აღუდას

„წვენ-ხორცი გაცხელებული“.

მე

მიმატეს კაცის უღვაშით

წვენ-ხორცი შანელებული...

სიზმართ დამტანჯეს, იმით ვარ

გუნება აღელვებული.

IV

თენდება, მთის წვერნ დაწითდენ
ნისლნი აგროვდენ მთებზედა.

დგება, იღვიძებს სოფელი,

მგზავრი მიდ-მოდის გზებზედა.

სოფნი სამგზავროს წავიდენ,

მთა-ბარს მავლეს თვალია;

რამდენს ფრაშ-ფრაშში არიან,

ცას ვერ გაავლეს კვალია!

ვინ მოდის წითლის ცხენითა,

გამაიარა წყალია?

— მოხველ მშვიდობით? — მინდიას
ხევსურთა შაუძრახნიან. —

უნდა აცნობონ ბატონსა*),
ვისაც კი რამა სტკიოდა.
მოქუჩდა ქალი და კაცი
სახვეწრით **) ცხვრით და ხარითა;
მიაართმევდიან ბატონსა
სახვეწარს ბელლის კართა.
ეს ვინლა მოდგა, ნისლივით,
თითბრით ნაზიკის ***) ხმალითა?
ხევის ბერს აძლევს მოზვერსა,
დადგა დახრილის თავითა.
ვის ამწყალობნებ ****), ალუდავ,
ამა კურატით ~~შავითა?~~ --
~~ჰკითხოს ალოოდს ხუცესი *****)~~
გადაწვეულის შკლავითა, —
დიდია ჩვენი ბატონი --
გუდანის ჯვარი თავითა, --
საყმონიც ძლიერნი ჰყუანან,
ღვთითა დაღვთისა ძალითა,

*) სალოცავსა

***) საკლავი ხატში მიყვანილი

****) შემოსილი, მორთული

*****) ავედრებს, ლოცვას

*****) ხევის ბერი ჰკლავს შეწირულს საქონელს

კარგი ყმა უყვარს ბატონსა,
წყალობა ემეტებისა;

ვაჟკაცი იმედიახნი

ჩვენს ბატონს ებედებისა.

მითხარ სახელი, ვის სწირავ,
იმასაც შეეწირება.

ხანჯარს აიძრობს, დიდების
სათქმელად დაეღირება.

3 ეგ სამხვეწროა, ბერდიავე,
~~ქოლონი მოკლულის~~ ქისტისა.

მუცალს ეტყოდნ სახელად,

~~მჭუნათლოვის~~ შვილისა.

~~სახელს უყარავს~~ დამიწყალობნე,

~~62-72-82~~ გამიმეტებავ მისთვინა,

~~და ბიძკე~~ როგორც უნდომლად მოკლული

თავის ~~ლამაზის~~ ძმისთვინა. **3**

~~3 ხაზ-4 ხაზ~~ --- გაურჯულობის არჯულებ *),

1. შენ ეგ არ მაგიხდებისა,

ქისტისად საკლავის დაკვლა
კარგად არ მოგიხდებისა.

მამით არ მოდის ანდერძი,

პაპით და პაპის— პაპითა.

გონს მოდი, ქრისტიანი ხარ,

ურჯულოვდები მაგითა;

*) რჯულადა სდებ

ეშმაკს ნუ მისდევ... ეგ სიტყა
როგორ ამოგცდა ბაგითა!?
რამდენ სხვა მაჰკალ, შენს ქავზე
ხელებ ჯღრდესავით*) ჰკიდია,
ზოგი ლეკისა, სხვა ქისტის
მარჯვენების ხიდია.

ციკანიც არვის დაუკალ, ~~ღიმილი~~
განალმც კურატი დიდია.

როგორ ვახვეწო უფალსა
ძალდი ძაღლების ჯიმისა,
მანამ სჯობს ცანი ღამეცნენ,
ზურგი სჯობს ცანი დამექცნენ,
ზურგი გამისკდეს მიწისა,
ან თუ ზღვამ დამნთქას უძირომ,
სადილი ვსჭამო ქვიშისა!

ფერი ედება ბერდიას,

ფერი სხვა რიგის შიშისა.

— ზღვენსა ნუ გამიმსუბუქებ,
მაღლი თუ გწყალობს ღვთისაო,
ყმა ვარ შეც გუდანის ჯვრისა,
ხევსური თქვენის წყლისაო,
მითამ ერთი ვართ, ბერდიავ,
მცხოვრებნი ერთის მთისაო.

— ტყუილად სცდები, აღუდავ,

*) აჩონჩხილი, ბევრი ერთად

ტყუილად იცევთ პირსაო.

4 გაჯვარდა ქეთელაური,
ფერი დაიდვა მგლისაო;
ხელი გაიკრა ფრანგულსა,
შუქი ამოხდა მზისაო.

უქნივა მოზვერს ქედზედა,
თავი მოგორავს ძირსაო. **4**

თან შეეხვეწა ბატონსა,
ნუ შამიცოდებ*) შეილსაო,
აღლადა ჰქონდეს მუცასა,
მაგ მოუნათლავ გმირსაო.

ბერდია ჯაგარ-აშლილი
ხახლისკე იზამს პირსაო.

— გაგონილაა, — იძახდა,
ასე აგდება რჯულისა:

საკლავს თვითონ ჰკლავს ალუდა,
მამხსენე ქისტის სულისა.

ხალხო, მინდარის გავიგო
პასუხი თქვენის გულისა.

5 დაჯარდით, ხევსურთ შვილებო,
ყველანი -- დიდნი, მცირენი, —
შემართალი ვქნათ, ვუმტვრიოთ
ალუდას სახლის დირენი;

*) ცოდვად ნუ ჩამითვლიო, შამიცოდედ (მიმიღებო

ნუ დაინანებთ, ექმნენით
ცოლ-შვილის ამამტირენი.
მოკვეთილ *) იყოს, სხვა ქვეყნის
ცა-ღრუბლის შანამზირები.
წადით უმტვრიეთ შავ-ბნელსა
სახლისა, ციხის კარები.
ცეცხლი მიეციოთ საძნოვარს, —**))
ცასა სწვდებოდეს ალები,
სათემოდ გამოიჩრეკეთ:
ცხვარი, ძროხა და ხარები.
შატილს ცოლ-შვილი უტირეთ,
გულდანს — შინშნი და ქალები;
ჰრისხავდეს ჩვენი ბატონი,
არ ბრის შასაბრალები.

ამის გამგონეს მინდიას
მაუწყლიანდის თვალები,
ველარასა ჰშველს ალუდას,
გულზე გადიწყვის მკლავები.
შასმულეებმ ***) ხევსურთ შვილებმა
მაიმარჯვიან ფარები,
უნდა სცან ****) ქეთელაურსა,

*) სოფლიდგან გაძევებული

**) საძნე

***) ქეიფიანებმა

****) დაჰკრან

კაპასად ჟღერენ რვალები.
ჯარად დამსხდართა ხევსურთა
თავზედ წაადგა ბაღლები,
ერთს ხელში დაუჭერია
მარჯვენის ნახრავ ძვალები.

— ვაჟნო, ვინდომებ თქვენთვისა
წყალობას ბატონისასა,
საკარგუმო *) დამაღეინეთ,
მოგიტანთ ხელსა მტრისასა.
ყორანს მიჰქონდა ბრჯღალითა,
ყურეს უმარჯვდა კლდისასა.
იმ დროსა ვსტყუორცნე ისარი
ლაღად მიმავალს ცისასა;
მართალ გამოდგა ნასრევი **),
ყორანს უვლიდა ფრთისასა;
კლანჭით გაუშვა ნადავლი,
გადმეესრია ***) მიწასა.

— მუცალის მარჯვენა არი,
მიზეზი ხევსურთ რჩევისა, —
წყრომით იტყოდა მინდია, —
მიზეზი იმათ წყევლისა;

სავაჟკაცო

**) ნასროლი

***) ჩამოვარდა

მე მიუტანე ალუდას,
ფერი დავადევ წყენისა;
რო არ მიიღო ალუდამ,
სიღრმე ვაჩვენე ხევისა.

— წაიღეთ, — ამბობს ბერდია:
ტოტი ურჯულოს ძაღლისა,
არა ვართ ხევსურთ შვილები
ყმანი ეშმაკის, აღისა.

ძაღლს მიუგდიან სკმელად
ხელი მუცალის მკლავისა.
პირი არ ახლო ქოფაკმა,
მორთო ღმუილი ბრალისა.

ხევის ბერ იტყვის ბერდია:
— ხევსურნო, ნახეთ თვალითა:
ძაღლი ძაღლის ძვალს არ სტეხსო,
თქმულია იმავ თავითა.
ქისტის მარჯვენას ბაღლები
დაბლა ათრევენ კავითა.

VI

თოვლი სთოვს, ქარი ბობორქობს,
ყვლებ შაკრულა მთებისა;
ჩამოდის ხევად ზოვები,

ჩამონასხლექი კლდებისა.
გაუბამ ყინულს ლურჯადა
უბე-კალთები წყლებისა,
მიუნაქრია ერთიან
ვიწრო სავალი გზებისა.
ვის მასწყენია სიცოცხლე,
გზას ის ვინ გუდგებისა?
წინ მიდის მგზავრი, მიჰკვალავს,
ხუთიც უკვენა ჰყვებისა.

| სიმშლით შეწუხებული
მთას ღმუის ჯოგი მგლებისა.
„კარგს ნურას ჰნახავთ, ხევსურნო.“
ერთი დიაცი სწყრებისა.
„ავაჰმე, ჩვენო სახ-კარო,
ქვა-ქვაზე აღარ დგებოა,
ციხეზე, ქერხოს ბოძებზე
ეხლა ყოვები სხდებოა.“
დედა ეტყოდა ალუდას:
— შეილო, იარე ნელოა,
შენტან ვერ გავძლებთ, ვერც მენა,
ვერც შენი ცოლი ლელოა.
ბაღლები აგვიბოჟირდა*),
ხელ-ფეხ დაგვიზრა¹ ძნელოა
ვაჰმე, რა უგზოდ დავდივართ.

) აგვიწიოკდა

ვაჰმე, როგორა ბნელოა!
ნეტავ რარა დასჭირდებაა
ხვესურთა შენი შევლოა?!
ვის რა წყალ-ჭალა გვისტუმრებს,
სად რარა დავილევეითა?
უბინო უსახლ-კარონი
სხვაანაც დავიწყევითა.

ველარ მიუვალთ ჩვენს სახ-კარს,
გალმა შატილის ხევითა.
თავის მიწა-წყლის გაწირვა
ძნელი ყოფილა მეტადა;

მამაკვდაეს დავფერებივარ,
გონი გამხდია რეტადა.
მუხლებ არ მამდევს, გულშია
ბნელი ჩამიდგა სვეტადა.
ვაჰ, მამა-პაპის საფლავნო,
კლდენო, დამდგარნო მწვეტადა!
ჯავრობით ეტყვის ალუდა:
ღღიაცნო, ნუ ხართ ყბედადა,
მოდით, მამყევით, ვიდინოთ *),
ღმერთმ ეს გვარგუნა ბედადა,
ჯვარს არ აწყინოთ, თემს თუ სწყევთ,
ნუ გადიქცევით ცეტადა!
ერთხელ მაუნდა ალუდას,

*) ვიაროთ

ერთხელ მობრუნვა თავისა:

მშვიდობით, საჯიხვეებო,
გამახარელნო თვალისა!

მშვიდობით, ჩემო სახ კარო,
გულში ამშლელი ბრალისა!

მშვიდობით, ჩვენო ბატონო *),

ყმათად მიმცემო ძალისა!

გაწირეს მგზავრთა სამუდმოთ
წყალი და მიწა თავისა.

შტერად დამდგარან მთის წვერნი,
ისმის ხვიელი ქარისა.

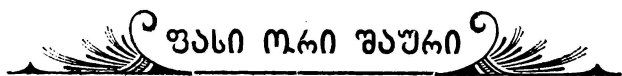
გადვიდნენ, ქედი გადავლეს,
თხრილი აღარ ჩანს კვალისა.

ერთი მოისმა შორითა

მწარე ქვითინი ქალისა.

1888 წ.

*) სალოცავს

82